

Referanser: KR 29/13, 59/13, 07/14 – KM 06/14

Forfatningen *Den norske kirkes grunnlag*

Sammendrag

Kirkemøtet i 2011 signaliserte at etter utløpet av kirkeforliket bør Den norske kirkes læregrunnlag rettslig forankres i vedtak fattet av Kirkemøtet. Første Kirkemøte etter forliksperiodens utløp, Kirkemøtet i april 2014, behandlet en sak om Den norske kirkes grunnlag hvor arbeidet med å vedta et fremtidig overordnet kirkelig regelverk ble satt i gang. Forfatningen skal inneholde de viktigste styrende elementer i kirkens fremtidige ordninger og suppleres av øvrig, underordnet regelverk knyttet til selve kirkeordningen.

Saken som fremlegges for Kirkemøtet i 2015 følger opp Kirkemøtets bestilling fra 2014 med beskrivelse av kirkens læregrunnlag, kirkens oppdrag og selvforståelse, medlemskap og dåp, kirken som demokratisk oppbygd organisasjon samt om betydningen av prestedtjenesten, andre viglede tjenester og tilsynstjenesten.

Utvelgelsen av de emner som denne saken omfatter uttrykker ikke en endelig vurdering og utvelgelse ut fra viktighet.

Den endelige forfatningen legges det opp til at Kirkemøtet skal vedta samtidig med øvrig kirkeordning når en fremtidig kirkelig rammelov er vedtatt. I denne saken legges det opp til at Kirkemøtet kun skal angi den videre retning for arbeidet, i tråd med Kirkemøtets vedtak fra 2014. Formålet med dette saksfremlegget er å kunne gi et grunnlag for dette. Saken er også begrunnet i behovet for tidlig å reflektere rundt samspillet mellom læregrunnlaget og kirkens grunnleggende oppgaver. I tillegg er det få grunner til å utsette arbeidet med å drøfte hva som kan være de viktigste styrende elementer i kirkens fremtidige ordninger, med sikte på å legge til rette for at kirken kan utføre sine oppgaver.

I lys av signalene som Kirkemøtet ga i fjor om at forfatningen skal vedtas sammen med den øvrige kirkeordningen, vil endelig behandling av Den norske kirkes grunnlag måtte ses i sammenheng med tidspunktet for når Stortinget skal vedta den mer kortfattede rammelov om kirken. På samme måte som behandling av øvrig kirkeordning knytter den videre saksgang seg i tid til *den neste fase* i reformprosessen, der kirken har uttrykt ønsker om at lovgivningen om kirken skal få et rammepreg. Kirkerådet har tidligere selv formulert at et tidsperspektiv kan være behandling med sikte på ikrafttredelse i 2020, jf. sak KR 29/13 side 25–26.

Det foreslås samtidig at innholdet i *Den norske kirkes grunnlag* etter det endelige vedtaket skal være beskyttet av særlige endringsregler. Dette blir i motsetning til den øvrige kirkeordningen. Det åpner for en *utvelgelse* av hva som er særlig beskyttelsesverdig i den fremtidige kirkeordningen.

Forslag til vedtak

Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å gjøre følgende vedtak:

1. Kirkemøtet ber Kirkerådet om å arbeide videre med forfatningen *Den norske kirkes grunnlag* ut fra følgende føringer:
Kirkemøtet mener forfatningen bør:
  - a. inneholde Den norske kirkes læregrunnlag, fastsatt som en videreføring av dagens gjeldende bekjennelsesskrifter i ny språkform som (*Apostolicum, Nicaenum, Athanasianum, Confessio Augustana* og *Luthers lille katekisme*).
  - b. inneholde en overordnet bestemmelse som fastslår Den norske kirkes ansvar for å arbeide for Kirkens enhet og gir uttrykk for kirkens forbindelse med den verdensomspennende kristne kirke og den evangelisk-lutherske kirkefamilien.
  - c. gi en beskrivelse av Kirkens oppdrag som kombinerer forkynnelsen av evangeliet i ord og handling.
  - d. gi uttrykk for Den norske kirkes målsetning om å skulle være en bekjennende, tjenende, misjonerende og åpen folkekirke som skal være lokalt forankret og landsdekkende.
  - e. inneholde en bestemmelse om at medlemskap i Den norske kirke er knyttet til dåpen, og at nærmere bestemmelser om rettigheter og plikter som følger av medlemskapet bør fastsettes i kirkeordningen.
  - f. bestemme at Den norske kirke i alle styringsorganer skal være organisert som et samvirke mellom demokratisk valgte representanter for kirkemedlemmene og for den innstiftede tjeneste med Ord og sakrament.
  - g. beskrive hvordan kirkens oppdrag blir ivaretatt i et tjenestefellesskap, samt hvordan prestetjenesten, andre vigslede tjenester og tilsynstjenesten inngår i dette.
2. Kirkemøtet legger til grunn at forfatningen *Den norske kirkes grunnlag* ved den endelige behandling bør vedtas med kvalifisert flertall ut fra hensynet til å oppnå bred oppslutning om forfatningen.

Saksorientering

Innholdsfortegnelse

- I Innledning
- II Videre saksgang – forholdet til øvrig regelfastsetting – enkelte prosessuelle spørsmål
- III Den norske kirkes læregrunnlag – Den norske kirke som en del av den verdensomspennende kristne kirke og den evangelisk-lutherske kirkefamilien
- IV Kirkens oppdrag
- V Den norske kirkes selvforståelse som folkekirke lokalt og nasjonalt
- VI Medlemskap i Den norske kirke
- VII Den norske kirke kirken som en demokratisk oppbygd organisasjon
- VIII Betydningen av prestedtjenesten, andre vigslede tjenester og tilsynstjenesten
- IX Økonomisk-administrative konsekvenser

I Innledning

I sak KM 06/14 traff Kirkemøtet i 2014 slikt enstemmig vedtak:

1. Kirkemøtet ber om at Kirkerådet legger frem en sak om *Den norske kirkes grunnlag* på Kirkemøtet i 2015 som gjør det mulig for Kirkemøtet å angi retning for det videre arbeid med grunnlaget.
2. Kirkemøtet forutsetter at saken Den norske kirkes grunnlag inneholder en beskrivelse av følgende:
  - kirkens læregrunnlag
  - kirkens selvforståelse
    - a. som folkekirke lokalt og nasjonalt
    - b. som en del av den verdensomspennende kristne kirke og den evangelisk-lutherske kirkefamilien
  - kirkens oppdrag
  - medlemskap og dåp
  - kirken som en demokratisk oppbygd organisasjon
  - betydningen av prestedtjenesten, andre vigslede tjenester og tilsynstjenesten

3. Kirkemøtet ber Kirkerådet gi en begrunnet innstilling om hvilke områder en særskilt lovregulering av Den norske kirke bør omfatte.

Det fremgår av vedtaks punkt 1 at Kirkemøtet ikke ønsker at Kirkemøtet i 2015 skal vedta den endelige forfatningen – kun angi den videre retning for arbeidet. Formålet med dette saksfremlegget er å kunne gi et grunnlag for dette.

Det fremtidige ikke-statlige kirkelige regelverket kan således deles inn i tre hovedkategorier, jf. også komiteens merknad 7:

- *Den norske kirkes grunnlag* (Den norske kirkes forfatning og øverste regelverk)
- *Kirkeordning for Den norske kirke* (øvrige, viktig regelverk av ordningsmessig innhold)
- *Diverse øvrige regelverk* (gitt dels av Kirkemøtet, dels av Kirkerådet eller andre kirkelige organer ved delegasjon)

Det legges til grunn at Kirkemøtet med sitt vedtak ikke har ment at ikke også andre forhold vil kunne være aktuelle å ta inn i kirkens forfatning. Dette må ses i sammenheng med noe av hovedtanken bak forfatningssaken – å skille ut av kirkeordningen enkelte særlig viktige forhold som det blir andre og strengere endringsregler for enn den øvrige kirkeordningen. Se saksfremlegget i sak KM 06/14 side 12 sammenholdt med komiteens merknad 3.

Behandlingen av saken under Kirkemøtet 2014 ga ikke holdepunkter for at utvelgelsen av de emner som saken i 2015 skulle omfatte, samtidig var uttrykk for en endelig vurdering og utvelgelse ut fra viktighet. Det vises til pkt. IX nedenfor.

Svaret på bestillingen i pkt. 3 er skilt ut som egen sak, jf. sak KR 07/15. Sammenhengen mellom de to sakene er at verken kirkens forfatning eller den øvrige kirkeordningen Kirkemøtet skal vedta, kan stride mot de rammer Stortinget skal trekke opp i en fremtidig lovgivning om kirken. De forhold som spesifikt er omtalt i Kirkemøtets bestilling til årets kirkemøte, vil være av en slik karakter at tros- og livssynsfriheten tilsier at Stortinget ikke skal regulere dem. Det kan imidlertid ikke utelukkes at det er forhold som kan tenkes plassert enten i forfatningen eller i kirkelig lovbestemmelse. Ett eksempel er at Den norske kirke skal ha en landsdekkende virksomhet og/eller prestetjeneste.

Kirkerådet har av hensyn til den innholdsmessige sammenhengen valgt å flytte teksten om Den norske kirkes selvforståelse som en del av den verdensomspennende kristne kirke og den evangelisk-lutherske kirkefamilien til delen om læregrunnlaget.

II Videre saksgang – forholdet til øvrige regelfastsetting – enkelte prosessuelle spørsmål

1 Tidsperspektiv og forholdet til øvrige regelverk

I lys av signalene som Kirkemøtet ga i fjor om at forfatningen skal vedtas sammen med den øvrige kirkeordningen – uttrykkelig i komiteens merknad 1 og underforstått i plenumsvedtaket – vil forfatningens vedtakelse i tid måtte ses i sammenheng med tidspunktet for når Stortinget skal vedta den mer kortfattede rammelov om kirken.

På samme måte som vedtakelse og ikrafttredelse av øvrige kirkeordning, knytter derfor den videre saksgang seg i tid til *den neste fase* i reformprosessen, der kirken har uttrykt ønsker om

at lovgivningen om kirken skal få et rammepreg. En slik utvikling er også i tråd med forarbeidene til grunnlovsrevisjonen og bekreftet fra departementet i dets høringsnotat av 2. september 2014 *Staten og Den norske kirke – et tydelig skille*, der det heter at lovgivningen om Den norske kirke «bør være av rammekarakter» (si de 20).

Tidsperspektivet for den neste fase av lovreformen er her ikke helt klart – departementet har ikke kommet med signaler om progresjonen i eget arbeid, men det kan legges til grunn at dette pågår parallelt med arbeidet med forvaltningsreformen. *Kirkerådet* har tidligere selv formulert at et tidsperspektiv kan være lovvedtak våren 2018 og iverksettelse i 2020, jf. sak KR 29/13 side 25–26.

Kirkens tidsperspektiv vil være avledet av tidspunktet for Stortingets lovvedtak, jf. at kirkens egne ordninger og regelverk ikke kan stride mot Stortingets lovgivning vedrørende kirken. Lovvedtaket kan ikke tre i kraft før det kirkelige regelverket er på plass. Mellom lovvedtak og iverksettelse av dette må det derfor legges inn noe tid til ferdigstilling av hele det kirkelige regelverket. *Saken om det kirkelige regelverket må komme opp til behandling på det først mulige kirkemøte etter lovvedtaket*. Ett særskilt spørsmål vil være om kirken kan sende ut en egen regelverkshøring før lovvedtaket, men i lys av en lovproposisjon. Hvis mulig kan det bety at Kirkemøtet kan behandle saken ett år tidligere enn i motsatt fall.

Høringen om regelverk i forfatningssaken og saken om den øvrige kirkeordning bør samordnes – siden de to leddene av det kirkelige regelverket skal behandles og vedtas samtidig, jf. ovenfor om Kirkemøtets signaler.

Forarbeidene om den øvrige kirkeordningen er allerede igangsatt ved den høringssak Kirkerådet skal sende ut inneværende vår – saken om *Veivalg for den fremtidige kirkeordning*. Dette er ikke en regelverkshøring, men her er det på enkelte punkter noe overlapp i emnefelt med forfatningssaken. Det vises til at spørsmål om prestetjenesten, de vigslede tjenester og tilsynstjenesten ikke bare er behandlet i forfatningssaken inneværende år, jf. pkt. VII ovenfor, men er også et emne som omhandles i veivalgsaken.

2 Bispemøtet

Forfatningssaken vil være en sak etter forretningsordenen § 2-4, der Bispemøtet skal bli *forelagt* saken. Det skal tidsmessig tas høyde for at Bispemøtet kan ha merknader som Kirkerådet må innarbeide i sitt saksfremlegg til Kirkemøtet. Det antas at saken vil være klar for endelig behandling og vedtak i 2019.

Også i forkant av Kirkemøtets behandling av saken i år vil Bispemøtet få saken oversendt, til alminnelig orientering. Eventuelle merknader til nærværende saksfremlegg vil bli ettersendt til Kirkemøtet – eventuelt med Kirkerådets ledsagende kommentarer.

3 Endelig vedtakelse i Kirkemøtet – spørsmålet om krav til kvalifisert flertall

Hva gjelder Kirkemøtets senere vedtakelse (endelige behandling) av forfatningen, kan det spørres om sakens viktighet og ønsket om bred konsensus tilsier at den bare kan anses gyldig vedtatt hvis det er et kvalifisert flertall som stiller seg bak innholdet, for eksempel to tredjedels flertall eller tre fjerdedels flertall. Dette vil også harmonisere med *endringsreglene* – som forutsettes å kreve kvalifisert flertall, jf. at det er noe av hensikten med å skille ut enkelte forhold der det er et slikt krav til forskjell fra den øvrige kirkeordningen. Det fins

ingen garantier for at et slikt ønske om bred konsensus blir innfridd av seg selv, men ved å ha strenge vedtaksregler vil en stor oppslutning om forfatningen ved vedtakelsen være sikret. Dermed unngås også kamp om – eventuelt med et knapt flertall – å få et nærmere bestemt spørsmåls konkrete innholdsmessige regulering tatt inn i forfatningen, for slik å kunne beskytte bestemmelsen mot fremtidige endringer. Det forslås derfor at det ved vedtakelsen av forfatningen legges til grunn regler om kvalifisert flertall.

Et alternativ kunne være at de alminnelige regler nedfelt i Kirkemøtets forretningsorden § 7-5 tredje ledd om «alminnelig flertall» også skulle gjelde her.

Spørsmålet om vedtakelsesregler for forfatningen nevnes allerede nå, fordi *hvis* det skal være ulike flertallsregler om vedtakelsen, må det nærmere innholdet avklares på forhånd. Skal forfatningen vedtas med kvalifisert flertall, må den vedtas først, jf. at den øvrige kirkeordningen ikke kan være i motstrid med forfatningen. Det er bare dersom vedtakelsesreglene er *like*, at de to leddene i kirkeordningen kan vedtas simultant – altså i samme avstemningssak.

III Den norske kirkes læregrunnlag

1 Innledning

Den nye Grunnloven § 16 sier at «Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov». Disse nærmere ordningsbestemmelser er i dag først og fremst gitt i kirkeloven av 1996. Også kirkeloven berører læregrunnlaget ved at lovens § 1 beskriver Den norske kirke som «den evangelisk-lutherske folkekirke i Norge», mens §§ 27 og 28 omtaler «den evangelisk-lutherske lære».

Hva som nærmere ligger i disse henvisningene til *evangelisk-luthersk* fremgår av det som i dag – fremdeles – er den rettslige forankringen av Den norske kirkes læregrunnlag. Det er de skrifter som er oppramset i artikkel 2-1 i Norske Lov fra 1687:

«Den Religion skal i Kongens Riger og Lande alleene tilstædis, som overeens kommer med den Hellige Bibelske Skrift, det Apostoliske, Nicæniske og Athanasii Symbolis, og den Uforandrede Aar et tusind fem hundrede og tredive overgigen Augsburgiske Bekiendelse, og Lutheri liden Catechismo.»

Disse skriftene er altså Den norske kirkes formelle læregrunnlag. Etter grunnlovsrevisjonen i 2012 har Kirkemøtet kompetanse til å definere læregrunnlaget for trossamfunnet Den norske kirke. Men hvis Kirkemøtet skulle ønske å *endre* læregrunnlaget, måtte endringene ikke være større enn at Den norske kirke allikevel forble en *evangelisk-luthersk* kirke – ellers ville Den norske kirke ikke lenger være det trossamfunnet Grunnloven omtaler.

Kirkemøtet i 2007 uttrykte at det ikke er aktuelt nå å gjøre endringer i kirkens formelle læregrunnlag: «Den norske kirkes læregrunnlag videreføres» (sak KM 8/07 pkt. 1.2.2.-1). De bekjennesskrifter som ramses opp i NL, skulle således fortsette å utgjøre kirkens læregrunnlag. Forslaget til fornyet ordlyd var således at:

«Den norske kirkes læregrunnlag (...) er Den hellige skrift, sammenfattet i den apostoliske, nikenske og athanasianske trosbekjennelse, samt i den uforandrede augsburgske konfesjon av 1530 og Luthers lille katekisme.»

Kirkemøtekomiteen som i 2014 behandlet sak 06/14 støttet dette synet i sine merknader: «I likhet med Kirkemøtet i 2007 mener komiteen at Den norske kirkes læregrunnlag skal videreføres. Komiteen peker imidlertid på at den innledende setningen i NL 2-1 må endres. Det er i tillegg behov for å gi henvisningen en ny språkdrakt» (merknad 8).

Uaktet dette kan det være nyttig – slik Kirkemøtets bestilling må ses som et uttrykk for – å reflektere over hva det mer prinsipielt innebærer for en kirke å være forpliktet på spesifikke bekjennesskrifter. I forlengelsen av dette må kirken ha et bevisst forhold til hvorfor det er riktig at Den norske kirke slutter seg til nettopp visse, utvalgte bekjennesskrifter. Som ledd i dette skal det nedenfor reflekteres over hva det teologisk betyr å ha et evangelisk-luthersk bekjennelsesgrunnlag slik kirken i dag har – herunder hva som er den historiske bakgrunnen for dagens bekjennesskrifter. Videre skal det gis noen forslag til hvordan en endelig formulering i den nye forfatningen kan se ut. Siden det tematisk er en nær sammenheng mellom læregrunnlaget – i betydningen hvilke bekjennesskrifter kirken har forpliktet seg på – og internasjonalt samarbeid mellom kirkesamfunn på det læremessige området, behandles i nærværende del også punktet om Den norske kirke som en del av den verdensomspennende kristne kirke og den evangelisk-lutherske kirkefamilien.

2 *Bekjennelser og bekjennesskrifter*

Bekjennesskriftene er tolkningsnøkler. Ifølge den lutherske tradisjonen er de underordnet de bibelske skrifter ved at de er avledete eller normerte normer (*norma normata*). Skriften derimot er den normerende norm (*norma normans*).

Skriften vitner om Guds vei med menneskene; bekjennesskriftene bidrar til å fortolke Skriften rett. Troen er dog ikke grunnet på bekjennelsen. Troen er grunnet på Jesus Kristus, på hans inkarnasjon, død og oppstandelse, og på frelsen i Kristus. Troen er grunnet på at Den treenige Gud har åpenbart seg i historien og gjort seg tilgjengelig for menneskene. Kirken er forsamlingen av mennesker som samles om forkynnelsen av evangeliet i Ord og handling, og hvor sakramentene blir forvaltet, jf. *Confessio Augustana* (heretter *CA*) art. VII.

Martin Luther selv understreket at det sentrale i Skriften er det som driver menneskene til Kristus. Når kirken forplikter seg på *Skrift og bekjennelse* innebærer det at bekjennelsene forstås som autoritative fortolkningsnøkler til Skriften, og dermed hjelper å fremelske og nære troen på Jesus Kristus. Det er viktig å holde fast ved at bekjennelsene – på samme måten som Skriften – er preget av den historiske konteksten de er blitt til i. Også i Bibelen er det tekster og synspunkter som er sterkt tids- og kontekstpreget og som ikke forstås som normerende for dagens syn, jf. for eksempel spiseforskrifter. Tilsvarende er det aspekter ved bekjennesskriftene som må anses som vitnesbyrd av sin tid. Se for eksempel fordømmelsene i *CA* og endetidslæren i *Athanasianum*.

Det vil derfor være viktig at man ved beskrivelsen av læregrunnlaget i Den norske kirkes forfatning søker å synliggjøre at selv om bekjennelsene fortsatt forstås som sentrale dokumenter kirken forplikter seg på, bør det tas høyde for at de er historiske tekster som må forstås i rammen av sin tid. Tekstene kan og bør gjøres til gjenstand for fortolkning. Slik er

det også i dag – spørsmålet er om dette kun skal omtales i forarbeidene til forfatningen eller om det skal lages en egen forfatningsbestemmelse om det. Andreas Aarflot og John Egil Bergem omtaler problemstillingen i sin bok *Mot en selvstendig folkekirke* (2007). Det heter her at det «ville være verdt å overveie» om forfatningens bestemmelse om læregrunnlaget er «en paragraf som er substansielt klar, og som samtidig viser til den vekselvirkning som finnes mellom tekst og tolkning, i likhet med den ovenfor siterte fra kirken i Oldenburg» (side 66). Dette kunne for eksempel vært uttrykt slik: *For å gi dem fortsatt gyldighet ser Den norske kirke at bekjennesskriftene den har forpliktet seg på i denne forfatning, til enhver tid må prøves på Den hellige skrift. Bare slik kan bekjennesskriftene bli forstått og formidlet med tanke på sin betydning for den tid de inngår i.* Men Kirkerådet mener – som i dag – at det ikke er nødvendig å gi et formalisert uttrykk for dette.

Det som imidlertid må tematiseres i denne sammenhengen er den grunnleggende forståelsen av bekjennesskriftene.

3 De historiske kildene

Historisk sett, så har bekjennelser og bekjennesskrifter hatt ulike funksjoner: I Oldkirken fungerte de i forbindelse med dåpsopplæringen og som bekjennelse av den kristne tro i gudstjenestelig kontekst. *Athanasianum* ble først og fremst brukt for å avvise det som ble oppfattet som vranglære og for å synliggjøre og avgrense kirkens læregrunnlag overfor ulike grupper og retninger i datiden.

Som bekjennesskrifter fra de første århundrer etter den første påske forener de de fleste kirker i verden. De ble formulert for at den kristne kirken i størst mulig grad skulle enes om den sanne lære. Ikke minst *Nicaenum* spiller i dag en stor rolle som den økumeniske bekjennelsen *per se*, som forener kirkene i både den vestkirkelige og den østkirkelige tradisjonen.ⁱ

De tre oldkirkelige bekjennelsene som nevnes i Norske Lov er som vist *Apostolicum*, *Nicaenum* og *Athanasianum*. Disse tre har ulik karakter. Det er derfor ikke sakssvarende å si at troen *sammenfattes* i alle de tre oldkirkelige bekjennelsene. *Apostolicum* kan sies å være en sammenfatning av troen, - en *trosregel* brukt i forbindelse med dåp. *Nicaenum* (Den nikensk-konstantinopolitanske bekjennelse fra 381) er et *symbol*, det vil si et kort uttrykk for hva kirkene lærer og med visse presiseringer av enkeltledd i *Apostolicum*. Samtidig er den bekjennelsesformen beregnet på offentlig fremsigelse av troen i gudstjenesten. *Den athanasianske bekjennelse* understreker den augustinske (vestlige) treenighetslæren. Den benyttes ikke liturgisk i kirkene (kun i Church of England). Den er ikke egentlig en bekjennelse, med en læredefinisjon, som ønsker å tydeliggjøre hva man må tro dersom man vil bli frelst.ⁱⁱ

Bekjennesskriftene fra reformasjonstiden hadde en noe annen funksjon enn bekjennelsene fra oldkirkelig tid. *CAs* formål var først og fremst å vise at den læren som Martin Luther og hans reformatoriske venner stod for, egentlig var troen i samsvar med den kristne kirkens lære. Målet var ikke splittelse og dannelse av et nytt kirkesamfunn. Tvert imot var målet fornyelse, *reformasjon* av den daværende katolske kirken. Det var det man mente var *misbruk* i kirkens navn, som ble påtalt. Resultatet ble allikevel kirkesplittelse. *CA* er ikke en trosbekjennelse, og den sier ikke hva som “skal forkynnes” – men faktisk hva som “blir forkynt i de evangeliske menighetene” – med det formål å overbevise den katolske

kirkeledelse om at den evangeliske lære og tro faktisk er i samsvar med Skriften og med kirkens lære fra oldkirken av.

Luthers lille katekisme, som er en del av Den norske kirkes bekjennelse i dag, hadde til formål å undervise i sentrale elementer i den kristne troen. Bakgrunnen var Luthers opplevelse av at det var altfor lite kunnskap om troen hos kirkemedlemmene. *Luthers store katekisme*, som ikke er en del av Den norske kirkes offisielle bekjennelsesskrifter, men av *Konkordieboken*, hadde et tilsvarende formål overfor prestestanden.

Lutherske kirker som Den norske kirke er i kirkefelleskap med gjennom Det lutherske verdensforbund, har enten de samme skriftene som Den norske kirke som sitt bekjennelsesgrunnlag eller hele *Konkordieboken*, slik som i Sverige. *Konkordieboken* ble utgitt i 1580 og er en mye mer omfattende samling av skrifter fra reformasjonstiden. Den inneholder *Den apostoliske trosbekjennelse*, *Den nikenske trosbekjennelse*, *Den athanasianske trosbekjennelse*, *Confessio Augustana*, *Apologien for Confessio Augustana*, *De schmalkaldiske artikler*, *Traktaten om pavens makt og overhøyhet*, *Luthers lille katekisme*, *Luthers store katekisme* og *Konkordieformelen*.

Da *Konkordieboken* var utkommet, forbød Kong Fredrik II å innføre og bruke den i Danmark-Norge, «fordi det i denne bok skal finnes lærdom, som er oss og våre kirker fremmed og ukjent, at derfor den enighet, som til Guds lov disse riker har vært holdt i, kunne forstyrres». Dette gjenspeiler nok også den spesielle reformasjonshistorien i Danmark-Norge, der den nye lære ble innført ved kongelig vedtak og uten en sterk folkelig bevegelse nedenfra. Dette har blant annet medvirket til at Den norske kirke, på samme måte som andre nordiske lutherske folkekirker, i mindre grad enn andre reformasjonkirker ser på reformasjonen som er radikalt brudd, men mer som en videreføring av den kristne kirken som allerede fantes i landet siden kristendommen ble innført. Men kirken ble endret, i samsvar med den nye læren. Denne nye læren innebar både kontinuitet og brudd med den gamle læren, blant annet ved at de sittende katolske biskopene ble erstattet med lutherske superintendenter, liturgien ble forandret, og synet på bispeembetet forandret seg grunnleggende.

4 Nyformulering av bekjennelsene?

Det er ikke uvanlig at kirker i andre land har utvidet sin liste over forpliktende bekjennelsesskrifter. I tysk sammenheng står det såkalte *Barmenbekjennelsen* fra 1934 i en særstilling og er tatt med som forpliktende bekjennelsesskrift for flere av kirkene i Tyskland. Ved denne gjennomgangen av Den norske kirkes bekjennelsesgrunnlag kan det være nærliggende å reflektere over hvorvidt kirken skal utvide eller forandre bekjennelsesgrunnlaget. Det kan vurderes å vedta at kirken skal slutte seg til hele *Konkordieboken*, slik mange lutherske kirker. Den norske kirke har kirkefelleskap med har gjort, det kan vurderes om man skal sløyfe ordet *filioque* («og Sønnen») i Nicaenum eller eksplisitt ta avstand fra enkelte elementer i bekjennelsesskriftene. Tilsvarende vil det kunne vurderes om kirken skal tilføye bekjennelser av nyere dato.

I norsk sammenheng har det vært drøftet hvorvidt *Kirkens Grunn* skulle tas med i listen av forpliktende bekjennelsesskrifter. Dokumentet *Kirkens Grunn* var, som dens undertittel sier, en «bekjennelse og erklæring» for Den norske kirke under Tysklands okkupasjon av Norge. Bekjennelsens tema er kirkens selvstendighet overfor staten. Det er lite tvilsomt at de som la det frem så seg i en bekjennelsessituasjon, der troen og kirkens sanne identitet stod på spill:

«II Om kirken og ordinasjonen

Vi bekjenner:

Kirken er forsamlingen av troende mennesker, der evangeliet forkynnes rett og sakramentene forvaltes rettelig (Augustana art. 7.) Vår Herre og frelser har selv grunnnet sin kirke og den kan aldri bli noen jordisk makthavers organ. Kirken har Kristus til Herre. Den kristne menighet skal fritt kunne samles i Guds hus, og ingen kan med rette hindre den i dette.»

Etter 1945 var det noe ulike oppfatninger av om *Kirkens Grunn* skulle ansees som en kirkelig bekjennelse eller ikke. Dokumentet har ikke fått status som rettslig forpliktende bekjennelse for tiden etter krigsavslutningen.ⁱⁱⁱ Den nødrett som innad i kirken hadde gitt *Kirkens Grunn* status som en forpliktende bekjennelse under krigen, var bortfalt.

I dagens situasjon er ikke dette lenger avgjørende, siden Kirkemøtet nå har kompetanse til å definere sitt læregrunnlag innenfor de rammer som er omtalt i pkt. I. *Kirkens Grunn* omtaler problemstillinger som fortsatt kan være viktige for kirkens selvforståelse. Det bør allikevel sies at *Kirkens Grunn* taler inn i en svært konkret historisk kontekst, som ikke har samme aktualitet i dag. Selv om alle bekjennelsesskrifter er preget av deres historiske kontekst, gjelder dette i særskilt grad her. Vel så viktig er det at *Kirkens Grunn* neppe ses som uttrykk for de sentrale elementer i den kristne tro. *Kirkens Grunn* bør derfor ikke tas inn som del av kirkens formelle læregrunnlag.

Som nevnt er det enkelte aspekter ved bekjennelsesskriftene som det kan være behov for å nyansere, slik som for eksempel endetidslæren i *Athanasianum* eller fordømmelsene i CA. En *detaljert spesifisering* av lærepunktene i de historiske bekjennelsene man i dag ikke er enig i, kan allikevel ikke være del av en ny kirkeforfatning for Den norske kirke. Derimot er viktig mer prinsipielt å tydeliggjøre bekjennelsenes historiske kontekst så vel som dagens tolkning og forståelse av disse punktene, jf. ovenfor i pkt. 2.^{iv} Det vil altså være viktig å synliggjøre at man fortsatt ønsker å stå i det fellesskapet av kirker som forplikter seg på de historiske bekjennelsene, samtidig som man – spesifikt i forfatningen eller som en underforstått forutsetning – gir uttrykk for at bekjennelsene til enhver tid er gjenstand for fortolkning og har det formål å gi oss en tolkningsnøkkel til å forstå Skriftens vitnesbyrd om evangeliet rett.

Kirkerådet vil ikke anbefale at det vedtas noen tillegg eller endringer i bekjennelsesskriftene, men går inn for en ny språkdrakt og presisering av at bekjennelsene må være gjenstand for en fortolkning, jf. alternative formuleringer nedenfor .

5 Betydningen av Den norske kirkes økumeniske forpliktelser

Den norske kirke forstår seg selv som en del av et større økumenisk fellesskap i Jesu Kristi verdensomspennende kirke. I den nikenske trosbekjennelse uttrykkes troen på én hellig, allmenn og apostolisk kirke. Det finnes bare én kirke fordi det bare finnes én Gud og ett evangelium. At denne kirke i praksis fremstår som splittet og i strid med seg selv, er et uttrykk for kirkens ufullkommenhet og at den er underveis.

Den norske kirkes fellesskap i økumeniske organisasjoner nasjonalt og internasjonalt er uttrykk for denne tilhørighet til den ene kirke. Det viser seg i medlemskapet i Kirkenes Verdensråd, Det lutherske verdensforbund, Konferansen av europeiske kirker og i Norges Kristne Råd.

Den norske kirke har også ført omfattende samtaler med enkelte kirkesamfunn om lærespørsmål som har skilt kirkene, enten alene eller sammen med andre lutherske kirker. Med noen kirker har læresamtalene ført til avtaler om kirkefellesskap, og med andre har de ført til felleserklæringer om hvordan man forstår enkelte lærespørsmål. Den norske kirke har sammen med andre nordiske og baltiske lutherske kirker inngått kirkefellesskap gjennom *Porvoo-avtalen* med de anglikanske kirker på de britiske øyer og i Irland. Den norske kirke har inngått kirkefellesskap med lutherske, reformerte og unerte kirker i Fellesskapet av protestantiske kirker i Europa gjennom *Leuenberg-avtalen*, og samtalene med Metodistkirken i Norge førte til en avtale om kirkefellesskap kalt *Nådens fellesskap*. Samtaler med Den romersk-katolske kirke førte til *Felleserklæringen om rettferdiggjørelseslæren* om hvordan lutherske og katolske kirker forstår rettferdiggjørelse.

Arbeidet for kirkelig enhet beriker og utfordrer Den norske kirke, ved på den ene siden å gi viktige impulser til det kirkelige liv og på den andre siden å utfordre kirkens posisjoner i lærespørsmål.

Som del av et internasjonalt fellesskap er Den norske kirkes oppdrag ikke begrenset til sitt eget land. Gjennom internasjonal misjon, diakoni og arbeid for fred, solidaritet og menneskerettigheter er den i nært samarbeid med partnerkirker og -organisasjoner, med på å ivareta det felles kristne oppdrag også utenfor Norges grenser.

Den norske kirke er en del av den evangelisk-lutherske kirkefamilien med basis i de lutherske bekjennesskrifter. Den norske kirke står sammen med 143 andre kirker i et forpliktende fellesskap (*communio*) gjennom Det lutherske verdensforbund som samler 72 millioner lutherske kristne fra 79 land over hele verden. Som evangelisk-luthersk kirke har Den norske kirke sin identitet forankret i det bibelske vitnesbyrdet og reformasjonstidens forståelse av evangeliet slik det er uttrykt i Den norske kirkes bekjennesskrifter. Evangeliet dreier seg om «at Gud, ikke for våre fortjenesters skyld, men for Kristi skyld, rettferdiggjør dem som tror at de blir tatt til nåde for Kristi skyld» (CA V). I tråd med dette er kristne fra alle kristne trossamfunn velkommen til å delta i nattverdfeiring i våre menigheter.

Et spørsmål som reiser seg i denne sammenheng er: På hvilken måte er de økumeniske avtalene som Den norske kirke har inngått etter vedtak i Kirkemøtet, forpliktende? Her er det viktig å skjelne mellom en *moralsk* forpliktelse som har sitt utspring i avtalene man har undertegnet, og en ren *juridisk* forpliktelse. De økumeniske avtalene er forpliktende i den forstand at kirkene selv slutter seg til vedtakene man har undertegnet, og i gitt tilfelle forandrer egen lovgivning på bakgrunn av de økumeniske avtalene. De økumeniske avtalene er ikke «nye bekjennelser», og medfører heller ikke at kirkenes egne bekjennelser trer ut av kraft når avtalene inngås. Derimot bidrar de som tolkningsnøkler til å lese ens egen tradisjon og bekjennesskrifter med nye, «økumeniske briller», og forplikter kirkene til å ta hensyn til de inngåtte avtalene ved en eventuell inngåelse av nye avtaler, og i forhold til nytenkning omkring egne ordninger. Alle avtaler særpreges ved at de har et hovedfokus på spørsmål som oppfattes som potensielt kirkesplittende mellom de kirkene som undertegner dem. Det innebærer også at de har veldig forskjellig fokus, siden stridsspørsmålene mellom de respektive konfesjonelle tradisjonene varierer.

Ingen av avtalene som Den norske kirke inngikk på 1990-tallet forstår seg selv som et bekjennesskrift i streng forstand. I *Leuenbergkonkordien* heter det eksplisitt at konkordien ikke opphever de enkelte medlemskirkenes respektive bekjennelser, men at den synliggjør at

de bekjennelsesmessige forskjellene som før var blitt forstått som kirkesplittende i lys av denne avtalen ikke lenger har kirkesplittende karakter.

Mens *Nådens Fellesskap* drøfter forståelsen av nåde, dåpssyn og embetssyn i forhold til spesielt prestedtjenesten, har *Porvooatalen* et hovedfokus på forståelsen av bispetjenesten og det såkalte «historiske episkopatet» og den «apostoliske suksesjon». *Leuenbergkonkordien* drøfter de lærepunktene som var kirkesplittende mellom forskjellige reformatoriske kirker, spesielt kristologien, predestinasjonslæren og nattverdsforståelsen.

Avtalene forplikter kirkene som undertegner dem til å anerkjenne hverandre og hverandres vigslate tjenester. Kirkene forpliktet til å ønske hverandres medlemmer velkomne i sine menigheter «som sine egne». Avtalene har stor rekkevidde og betydning når det gjelder den moralske forpliktelsen de innebærer. De gir grunnlag for anerkjennelsen av ordinasjonen i de respektive kirkene. De er ikke dokumenter som foreskriver nye kirkeordninger. Deres fokus er ikke på det juridiske, men på det teologiske planet. De økumeniske avtalene er i tillegg kontekstpregete avtaler, og sterkt påvirket av avtalepartneres historiske og nåværende kontekstuelle utfordringer.

Når Den norske kirke nå skal formulere sitt bekjennelsesgrunnlag gjennom en ny forfatning, kan det være aktuelt – på linje med det som er gjort i noen av våre søsterkirker – å synliggjøre ens økumeniske selvforståelse. Forfatningen bør inneholde et avsnitt om forpliktelsen på det økumeniske fellesskapet man står i. Samtidig vil det neppe være aktuelt å «opphøye» de tre økumeniske avtalene som hittil er inngått til offisielle «bekjennesskrifter».

6 Mulige konsekvenser for kirkens praktiske ordninger

Som redegjort for ovenfor bør dokumentet *Den norske kirkes grunnlag* inneholde en paragraf som synliggjør kirkens forpliktelse på de lutherske bekjennesskriftene i samsvar med det som alltid har vært uttrykt i kirkelig lovgivning. En nyformulering bør synliggjøre at kirken som en evangelisk-luthersk kirke står i en tradisjon som er forpliktet på disse skriftene, som tolkningsnøkler til å forstå Skriften rett – som igjen er nødvendig for å tro på Guds åpenbaring i Jesus Kristus.

Forslagene nedenfor er et forsøk på å gi uttrykk for en slik forpliktelse i en moderne språkdrakt. Dette kan forhåpentligvis danne utgangspunkt for utarbeidelsen av en tekst som synliggjør at Den norske kirke ikke radikalt bryter tradisjonen, men er, som evangelisk-luthersk kirke fortsatt forpliktet på den samme bekjennelsestradisjon, sammen med andre lutherske søsterkirker.

Forslag til kort regeltekst som kan inngå i fremlegget til en fremtidig forfatning:

Den norske kirkes læregrunnlag

Alternativ 1:

Den norske kirke er en evangelisk-luthersk folkekirke. Kirkens grunnlag er evangeliet om Jesus Kristus, slik det er bevitnet i Det Gamle og det Nye Testamente og fortolket gjennom de oldkirkelige bekjennelsene (Apostolicum, Nicaenum og Athanasianum) og de lutherske bekjennesskriftene (Confessio Augustana og Luthers Lille Katekisme)

Eller:

Alternativ 2:

Den norske kirke er et evangelisk-luthersk trossamfunn som bekjenner troen på den treenige Gud og har sin forankring og rettesnor i Den hellige skrift. Den norske kirke bekjenner sin tro sammen med oldkirken gjennom den apostoliske, den nikenske og den athanasianske bekjennelse. Som evangelisk-luthersk folkekirke har den forpliktet seg på Den augsburgske bekjennelse fra 1530 samt Luthers lille katekisme.

Eller (Kjent inventar i nytt hus hefte 1 side 50):

Alternativ 3:

Den norske kirke bekjenner i fellesskap med de kristne kirker i verden sin tro på den treenige Gud slik den er gitt oss i Bibelen og uttalt i den apostoliske, nikenske og athanasianske bekjennelse, og bevitnet i Den augsburgske bekjennelse og i Luthers lille katekisme.

Den norske kirkes økumeniske selvforståelse

Alternativ 1

- (1) Den norske kirke er et uttrykk av Jesu Kristi ene Kirke i verden og arbeider for Kirkens enhet i verden.
- (2) Den norske kirke er som evangelisk-luthersk kirke forbundet med evangelisk-lutherske kristne og kirker i hele verden. Kirken er medlem av Det lutherske verdensforbund og har kirkefelleskap med medlemmer av dette.
- (3) Som uttrykk for Den norske kirkes enhetsarbeid har kirken inngått avtaler om kirkefelleskap gjennom Porvoo-avtalen, Fellesskapet av protestantiske kirker i Europa og Nådens fellesskap-avtalen.
- (4) Den norske kirke samarbeider med kristne kirker i Norge, Europa og i verden. Kirken er medlem av Norges kristne råd, Konferansen av europeiske kirker og Kirkenes verdensråd.

Alternativ 2

- (1) Den norske kirke er et uttrykk av Jesu Kristi ene Kirke i verden og arbeider for Kirkens enhet i verden.
- (2) Den norske kirke er som evangelisk-luthersk kirke forbundet med evangelisk-lutherske kristne og kirker i hele verden.
- (3) Den norske kirke samarbeider med andre kristne kirker i Norge, Europa og i verden og har inngått avtaler om kirkefelleskap med noen av disse.

Alternativ 3

- (1) Den norske kirke er en del av den verdensomspennende kristne kirke og arbeider for kirkens enhet i verden.

Alternativ 4

- (1) Den norske kirke er en del av den ene, hellige, allmenne og apostoliske kirke.
- (2) Den norske kirke skal arbeide for Kirkens enhet i verden.
- (3) Den norske kirke er som evangelisk luthersk kirke forbundet med evangelisk-lutherske kristne i hele verden.

Alternativ 5

- (1) Den norske kirke er en del av den ene, hellige allmenne og apostoliske Jesu Kristi kirke på jorden. Som sådan samarbeider den med andre kirker nasjonalt og internasjonalt.

Alternativ 6

- (1) Den norske kirke har forpliktet seg på å arbeide for kirkens enhet og samarbeider med kirker over hele jorden.

IV Kirkens oppdrag

Når kirkens oppdrag beskrives er det vanlig å ta utgangspunkt i Matteus 28,18-20:

Da trådte Jesus fram og talte til dem: «Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende.»

Dette må holdes sammen med andre bibeltekster hvor Jesus sendte sine tolv disipler ut med det oppdrag å forkynne at himmelriket er nær (Matt 10,7-8) og hvor Jesus gav i oppdrag til disiplene å gå ut i hele verden og forkynne evangeliet for alt Gud har skapt (Mark 16,15). Disiplene fikk både i oppdrag å forkynne Guds rike og å helbrede syke (Luk 9,2). Oppdraget går ut på at evangeliet om Jesus forkynnes gjennom ord og handling slik at stadig nye mennesker skal innlemmes i det kristne fellesskapet. Oppdraget er gitt av Gud til hele kirken, som har et felles ansvar for å oppfylle dette. Det er rettet mot «alle folkeslag», det vil si hele menneskeheten. Kirkens oppdrag handler således både om invitasjon inn i det kristne fellesskap i Norge, men også misjonsvirksomhet i hele verden.

Oppdraget utføres gjennom dåpen og gjennom å lære mennesker å holde det Gud har befalt. . Forkynnelse av evangeliet og forvaltning av sakramentene er således midler til å oppfylle dette oppdraget. Det er derfor innstiftet en tjeneste til å lære evangeliet og meddele sakramentene til hver ny generasjon og til hele menneskeheten, men enhver kristen er kalt til å oppfylle dette oppdraget.

Diakonien, kirkens omsorgstjeneste, er evangeliet i handling. Dette uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet. Det er en ubrytelig sammenheng mellom diakoniens gjerninger og det forkynte ord. Diakoniens særpreg består nettopp i å sammenholde den gode gjerning og det gode Kristusvitensbyrd. Diakoni kan sees på som et hovedaspekt ved kirkens oppdrag, som en forlengelse av Jesu gjerning med å forkynne og helbrede.

I utførelsen av oppdraget uttaler Jesus at han selv skal være med disiplene inntil verdens ende. I dette ligger det at oppdraget er eskatologisk i den forstand at oppdraget er avgrenset inntil Herrens egen gjenkomst hvor Guds rike fullendes. I lys av dette endelige mål er kirken i sitt oppdrag, sine ordninger og sin tjeneste en foreløpig størrelse. Kirken er ikke noe mål i seg selv, men et fellesskap på vei til Guds endelige rike.

Kirkens oppdrag deles av hele den verdensomspennende kristne kirke. Det kan således vurderes om det i forfatningen skal stå at oppdraget er *Kirkens*, eller at oppdraget er *Den norske kirkes*. Det førstnevnte alternativet vil være mest saksvarende.

På bakgrunn av dette kan det sies at Den norske kirke har del i Kristi oppdrag om å kalle mennesker til å tro på evangeliet om Jesus Kristus og la seg døpe inn i den kristne kirke. Oppdraget kommer til uttrykk i forkynnelsen av evangeliet i ord og handling, forvaltning av sakramentene, trosopplæring, sjelesorg, diakoni, kirkemusikk, misjon og kirkelig kulturarbeid. Den norske kirke gjennomfører dette oppdrag gjennom å være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.

Når menighetsråd, bispedømmeråd og Kirkemøtet har formålsbestemmelser i nåværende kirkelov §§ 9, 23 og 24 om at de skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i menighetene, henger det nært sammen med kirkens oppdrag.

Alternativ 1 (Aarflot og Bergem 2007)

(1) I samsvar med sin bekjennelse skal Den norske kirke forkynne Guds ord og forvalte sakramentene og også ellers virke for å utbre det kristne budskapet slik at den

fremtrer som en bekjennende, misjonerende, tjenende¹ og åpen folkekirke.

Alternativ 2 (videreutvikling av Aarflot og Bergem 2007)

- (1) Kirkens oppdrag er gitt i Den hellige skrift. I samsvar med skrift og bekjennelse skal Den norske kirke forkynne Guds ord og forvalte sakramentene og også ellers virke for å utbre det kristne budskapet slik at den fremtrer som en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke^v.

Alternativ 3

- (1) Den norske kirke har del i Kristi oppdrag om å kalle mennesker til å tro på evangeliet om Jesus Kristus og la seg døpe inn i den kristne kirke. Den norske kirke gjennomfører dette oppdrag gjennom å være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.^{vi}
- (2) Kirkens oppdrag kommer til uttrykk i forkynnelsen av evangeliet i ord og handling, forvaltning av sakramentene, trosopplæring, sjelesorg, diakoni, kirkemusikk, misjon og kirkelig kulturarbeid.

V Den norske kirkes selvforståelse som folkekirke lokalt og nasjonalt

Kirkemøtet har bedt om at saken om *Den norske kirkes grunnlag* skal inneholde en beskrivelse av Den norske kirkes selvforståelse som folkekirke lokalt og nasjonalt. Kirkemøtet har ved flere anledninger uttalt seg om sin selvforståelse, ikke minst i uttalelsen om *Den norske kirkes identitet og oppdrag* fra 2004 og Kirkemøtets visjonsdokumenter for Den norske kirke, senest i sak KM 07/14. Den følgende beskrivelsen er i stor grad basert på og inspirert av tidligere formuleringer fra Kirkemøtet.

Kirken er blitt til ved den treenige Guds handling i Kristus, slik den er åpenbart i Skriften. Det er Jesu Kristi nærvær som gjør den til kirke: «For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem» (Matt 18,20). I luthersk forstand forstås kirken derfor som «forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett» (CA VII). Den norske kirke er i den forstand et nasjonalt fellesskap av menigheter hvor evangeliet blir forkynt og sakramentene blir forvaltet. For at mennesker kan få del i evangeliet, er det en fast og ordnet tjeneste i kirken med å forvalte Ord og sakrament: «For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene» (CA V).

Når Den norske kirke omtaler seg som folkekirke, er dette ikke å forstå på en monopoliserende eller ekskluderende måte. «Folk» og «kirke» er ikke sammenfallende størrelser. Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk, det samiske og det norske. Den norske kirke erkjenner at kirken har et særlig ansvar for samisk kirkeliv og for at samisk kirkeliv kan utvikles i pakt med samisk selvforståelse og samiske tradisjoner. Den norske kirke er ikke identisk med folkefellesskapet, men et særegent fellesskap bygd på dåpen og troen. Som folkekirke har Den norske kirke som mål og hensikt å nå ut til alle med evangeliet i ord og handling. Kirkens nærvær i alle lokalsamfunn i hele landet gjør evangeliet synlig og tilgjengelig gjennom forkynnelsen av Ordet og forvaltningen av sakramentene. Kirken

---

¹ Aarflot og Bergem benytter seg av ordet «diakonal» i stedet for «tjenende». Her brukes begrepet «tjenende», som er det Kirkemøtet har benyttet siden 1994.

kommer derfor særlig til uttrykk i de lokale menighetene, hvor kirkens primære oppgaver finner sted.

De enkelte lokalmenigheter er en viktig del av lokalsamfunnet, og fremstår som noe som er med å binde dette sammen. Den norske kirke vil fortsette å tilby kirkelige markeringer ved betydningsfulle hendelser i lokalsamfunnets og folkets liv, og arbeide for fortsatt å kunne være en kirke med bred oppslutning. Den norske kirke skal ha bred kontaktflate med folk. Medlemmene skal oppleve at kirken er nærværende, relevant og tilgjengelig for alle sine medlemmer.

Med sine lange historiske røtter er Den norske kirke en forvalter av tradisjoner og verdier i kultur og samfunnsnivå. Den norske kirke har gjennom historien utviklet seg fra å være den eneste religiøse institusjonen i et homogent samfunn til å bli en majoritetskirke i dagens flerkulturelle og multireligiøse samfunn. Den norske kirke skal fortsette å forvalte kristen kulturarv i det norske samfunnet.

Den nye formålsbestemmelsen i Grunnloven § 2 første punktum slår fast at *statens* verdigrunnlag forblir den kristne og humanistiske arv. Som kultur- og verdibærer vil Den norske kirke sammen med andre aktører i samfunnet arbeide for at «vår kristne og humanistiske arv» fortsatt skal være en viktig del av samfunnets verdigrunnlag. Humanisme handler om å sette mennesket i sentrum, ha respekt for den enkeltes menneskeverd, integritet og umistelige rettigheter, noe som har en nær sammenheng med det kristne menneskesyn og forståelsen av mennesket som skapt i Guds bilde.

Gjennom etisk veiledning og diakoni vil Den norske kirke særlig hevde menneskelivets ukrenkelighet og verdighet, fremme rettferdighet i økonomi og samfunnsnivå, arbeide for fred og forsoning, og kjempe for vern av skaperverket. Kirkens budskap bærer i seg elementer som både bekrefter og utfordrer samfunnet og dets kultur. I dagens situasjon utfordres blant annet sider ved forbrukersamfunnets idealer og livsstil av det kristne budskapet. Kirken vil i så måte representere en motkultur i samfunnet. I arbeidet med etiske og moralske spørsmål er det viktig med dialog internt i kirken og å bygge allianser med andre aktører i kultur- og samfunnsnivå. Samtidig som Den norske kirke har en kultur- og samfunnskritisk rolle, ønsker den selv å være lydhør for kritikk og korreksjon for hvordan den ivaretar sitt oppdrag.

Kirkemøtet har siden 1994 på noe ulike måter uttrykt at Den norske kirke skal være en *bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke*^{vii}. Disse overordnede målsettingene framstår samtidig som et uttrykk for hvordan kirken forstår seg selv og sitt oppdrag.

Bekjennende folkekirke

Som folkekirke er Den norske kirke en bekjennende kirke som har sin identitet forankret i sitt eget trosgrunnlag. Den norske kirke bekjenner troen på den treenige Gud, Fader, Sønn og Hellig Ånd, som skaper, frelser og livgiver. Kirkens tro er forankret i de bibelske skrifter i Det gamle og Det nye testamente og i de oldkirkelige og lutherske bekjennelsesskriftene. Som bekjennende folkekirke skal Den norske kirke formidle evangelisk-luthersk tro og tilby trosopplæring til alle dømte barn.

Misjonerende folkekirke

Den norske kirke er sendt av den treenige Gud til å vitne om evangeliet etter Jesus Kristus i nærvær, handling og ord – lokalt og globalt. Kirken har del i Kristi eget oppdrag; å kalle mennesker til å la seg forsonne med Gud og med hverandre, og til å bli døpt inn i den kristne

kirke. Misjon handler om hva det vil si å være kirke – kirken er sendt av Gud for å dele evangeliet. I dette ligger det således en forpliktelse for kirken til å dele evangeliet om Jesus Kristus med alle mennesker både i eget land og over hele verden.

Tjenende folkekirke

Den norske kirke er kalt av Gud til å stå på alle svake og utstøtte sin side, påpeke urett, lindre og overvinne nød. Den norske kirke skal være en tjenende kirke, et diakonalt fellesskap der mennesker gir omsorg og finner omsorg. Kirken har ikke bare ord, men handlinger og tegn for å nå fram med et bilde av Jesu kjærlighet. Diakoni er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp om rettferdighet. Kirken utfordres og utfordrer til forvaltertjeneste i en verden der livsmiljø og ressurser er truet, til kamp for rettferdighet der kløften mellom rike og fattige øker og til handling for fred der mennesker lever med urett og krig. Som tjenende folkekirke er Den norske kirke kalt til å kritisere makthavere og myndigheter som har ansvar for urettferdige forhold i samfunnet. Slik kritikk er en del av kirkens profetiske oppdrag.

Åpen folkekirke

Kirken er for alle som ønsker å tilhøre fellesskapet i Jesus Kristus. Den norske kirke er derfor kalt til å være en åpen kirke. Kirken skal være et likeverdig fellesskap av alle som vil høre til kirken, uavhengig av kjønn, alder, familiesituasjon, helse, etnisk tilhørighet og språklig bakgrunn, seksuell identitet, politiske standpunkt, økonomisk og sosial posisjon eller funksjonsnivå. Det er en stadig utfordring å virkeliggjøre dette i kirkens liv. Kirken skal gi rom for mangfold, lytte til menneskers livserfaringer og spørsmål og tilby fellesskap som gir forankring og tilhørighet.

Alternativ 1

(1) Den norske kirke, en evangelisk-luthersk folkekirke, er et fellesskap av menigheter hvor evangeliet blir forkynt og sakramentene forvaltet.

(2) Den norske kirke skal være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke.

Alternativ 2

(1) Den norske kirke skal være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke som er landsdekkende og lokalt forankret i menighetenes samling om Ord og sakrament.

VI Medlemskap i Den norske kirke

Dåpen setter den dømte inn i de troendes fellesskap og gjenföder til et nytt liv i samfunn med Gud. Jesu innstiftelse av dåpen er knyttet til befalingen om å gjøre alle folkeslag til disipler ved å dømpe «dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lære dem å holde alt det det jeg har befalt dere» (Matt 28,19-20). Evangeliets gave synliggjøres i dåpens sakrament. Gjennom dåpen får mennesker del i Guds frelse og bekreftes som mottakere av Guds gaver. Ved dåpen blir man føyet til som et lem på Jesu Kristi legeme, den ene hellige allmenne kirke. Den norske kirke anerkjenner derfor dåp fra andre kristne kirkesamfunn. Dette er en teologisk begrunnelse for at Kirkemøtet har vedtatt som et hovedprinsipp og en

føring for utarbeidelse av kirkeordning at «Dåpen skal være eneste medlemskriterium. Alle medlemsrettigheter og plikter har dette som utgangspunkt» (KM 08/07).

I vurderingen av medlemskap og dåp i *Den norske kirkes grunnlag* er det nødvendig å supplere en teologisk begrunnelse med noen rettslige vurderinger. I gjeldende tros- og livssynssamfunnslovgivning kan lovreglene om medlemskap og tilhørighet suppleres av trossamfunnets egne regler, jf. trossamfunnsloven § 7 annet ledd. I redegjørelsen for dagens regulering og praksis i NOU 2013: 1 *Det livssyns åpne samfunn* utdypes dette:

«Det er ikke noe i veien for at samfunnets interne regler aksepterer medlemskap for personer som ikke kan regnes med som medlemmer etter loven. Tros- eller livssynssamfunnet kan således ha medlemmer som ikke er bosatt eller ikke er statsborgere, men slike medlemmer kan ikke regnes med ved beregningen av tilskuddet» (side 379).

Se også *Torbjørn Backer Hjorthaug* i Norsk lovkommentar om at § 7 annet ledd

«er av grunnleggende betydning fordi bestemmelsen gir en forklaring på lovens bruk av begrepet «å høyra til» trossamfunn. Poenget her er at loven knytter rettsvirkningene til et standardisert tilknytningsforhold mellom trossamfunnet og enkeltindivider. Trossamfunnene kan ha ulike typer medlemmer og meget varierte medlemskapsvilkår, og det er ikke meningen med loven å påby at personer skal anses som medlemmer i strid med trossamfunnets egne regler» (note 4).

Lovbestemmelsene om medlemskap er knyttet til medlemskapets rettsvirkninger etter loven, med medfølgende rettigheter og plikter, men dette gir ikke uttrykk for «hvem som er medlemmer i kirkelig eller religiøs forstand» (Ot.prp.nr. 27 (1967–1968), s. 27). Denne bestemmelsen hører til de bestemmelsene i trossamfunnsloven som også gjelder for Den norske kirke, jf. lovens § 11. Kirkelovens bestemmelser om medlemskap slår fast at «bare person som er bosatt i riket og norsk statsborger bosatt i utlandet kan være medlem av Den norske kirke» og at «[d]en som ikke tidligere er døpt, må la seg døpe etter Den norske kirkes ritual for å kunne bli medlem av kirken», jf. kirkeloven §§ 3.1 og 3.7.

I dag er det i liten grad rettigheter og plikter knyttet til medlemskapet i Den norske kirke. Dette er i all hovedsak begrenset til å omfatte stemmerett og valgbarhet ved de kirkelige valg, plikt til å motta slikt valg (ombudsplikten), ta sete i de kirkelige organer som dette medfører og som medlem av organet utføre oppgaver slik det er pålagt organet ved lov^{viii}. I en periode preget av endrede relasjoner mellom stat og kirke kan det være naturlig at Den norske kirke ikke pålegger kirkens medlemmer ytterligere plikter som følger av medlemskapet, men av kontinuitetshensyn og teologiske årsaker fastholde dåpen som eneste medlemskriterium. Regjeringen har på den annen side varslet at den «antar at en omlegging for eksempel i retning av medlemsfinansiering i en eller annen form» vil være naturlig å vurdere når lovbestemmelsene om Den norske kirke går over til rammelovgivning (*Stat og kirke – et tydelig skille*, side 20). Kirkerådet har gitt uttrykk for at det ikke er en ønsket utvikling, jf. KR 08/15. En eventuell medlemsfinansiering vil være et uttrykk for en rettslig plikt for medlemmene.

Det er verdt å merke seg at medlemmenes rettigheter og plikter knyttet til stemmerett, valgbarhet og ombudsplikt i dag er knyttet til om medlemmene bor i soknet. Forutsetningen for kirkelig stemmerett er nemlig *både* medlemskap i Den norske kirke og at man bor i

soknet, jf. kirkeloven § 4 første ledd. Stemmeretten henger igjen sammen med valgbarhet og plikt til å motta valg. Medlemmer av Den norske kirke som er bosatt i utlandet har således ikke slike lovregulerte rettigheter og plikter. Dette er et uttrykk for soknets betydning som grunnenhet i Den norske kirke.

Den norske kirkes grunnlags bestemmelser om dåp og medlemskap skal være på et overordnet nivå. Kirkemøtet har tidligere vært tydelige på at dåp skal være eneste medlemskriterium (KM 08/07), noe kirkemøtekomiteen bifalt i en merknad til behandlingen av sak KM 06/14 om *Den norske kirkes grunnlag*. Siden *Den norske kirkes grunnlag* er tenkt som et øvre trinn i kirkens regelverk, og endringer trolig vil bli avhengig av kvalifisert flertall, vil bestemmelsen om medlemskap og dåp være tyngre å endre. Dersom lov- og finansieringssystemene endres slik at medlemskap i Den norske kirke vil medføre plikter etter loven, vil det være nødvendig at Kirkemøtet vurderer om det skal være ulike medlemskategorier i kirkens interne regler. Det kan stilles spørsmål ved hva som skjer dersom et døpt medlem ikke overholder sin plikt til å betale en eventuell fremtidig medlemsavgift eller lignende, dersom *Den norske kirkes grunnlag* fastsetter at dåp er eneste kriterium for medlemskap i Den norske kirke.

Dåp hører sammen med opplæring i kristen tro. Til dåpsbefalingen hører det også med at disiplene «skal lære dem å holde alt det jeg har befalt dere» (Matt 28,20). Kirkemøtet kan vurdere hvorvidt det også er aktuelt å legge inn vilkår eller en forventning til kirkens medlemmer om å oppdra sine dømte barn i den kristne tro i *Den norske kirkes grunnlag*. I dag er følgende forventninger uttrykt i *Alminnelige bestemmelser for dåp*, fastsatt av Kirkemøtet 2011: «Det er en forutsetning for dåp av barn at de oppdras i kristen tro. Når barna blir døpt, skjer det derfor i forventning om at de får delta i trosopplæring i hjem og kirke. Foreldrene har hovedansvaret for dette» og videre «Den norske kirke regner med at den som er medlem i kirken, melder barnet sitt til dåp. Barnet bør så sant det er mulig, døpes før det er fire måneder gammelt». Det er verdt å merke seg at disse forventningene ikke vil ha samme rettslige betydning som bestemmelser som blir tatt med i *Den norske kirkes grunnlag*. Av hensyn til kontinuitet kan det være naturlig at dette ikke inkluderes i den rettslig bindende *Den norske kirkes grunnlag*. Da kan en slik forventning eventuelt videreføres i kirkens liturgiske bestemmelser.

Alternativ 1

(1) Medlemskap i Den norske kirke er grunnet på dåpen i Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn. Alle medlemsrettigheter og plikter har dette som utgangspunkt.

Alternativ 2

(1) Medlemskap i Den norske kirke erverves ved dåp. Nærmere bestemmelser om rettigheter og plikter som følger av medlemskapet fastsettes i kirkeordningen.

Alternativ 3

(1) Medlemskap i Den norske kirke er grunnet på dåpen i Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn. Nærmere bestemmelser om rettigheter og plikter som følger av medlemskapet fastsettes i kirkeordningen.

VII Den norske kirke som en demokratisk oppbygd organisasjon

Den norske kirkes demokratiske oppbygning har en teologisk begrunnelse. Ifølge den lutherske læren om det allmenne prestedømme har enhver kristen den samme åndelige verdighet i forhold til Gud og andre kristne. Det betyr også at alle døpte har ansvar for kirken felles liv og har muligheten for å la sin stemme høre. Oppgavene i kirken springer ut av menigheten som en helhet og er ivaretatt av menighetens organer. Hele kirken bærer ansvaret for kirken oppdrag og er kalt til å vitne om Gud i ord og handling, se avsnitt om kirken oppdrag. Alle døpte har dermed de samme rettigheter og plikter i menighetens og kirken liv, noe som innebærer at ansvaret for menighetens liv tilhører hele fellesskapet. Hvert enkelt kirkemedlem har en del av styringsansvaret for kirken.

Demokrati i Den norske kirke innebærer at det er kirkemedlemmene som deltar i styring av kirken, og at det er politisk likhet mellom medlemmene. Den politiske likheten gis uttrykk ved at alle medlemmer over 15 år kan stemme ved de kirkelige valg, og at alle medlemmer over 18 år er valgbare.

I en kirke vil det kunne være en spenning mellom kirken tro og bekjennelse på den ene side, og en demokratisk beslutningsprosess på den annen side. Mens det statlige demokratiet er begrunnet i folkesuverenitetsprinsippet, er et kirkelig demokrati også forpliktet på Guds ord og kirken oppdrag. I Den norske kirke har denne spenningen blitt håndtert gjennom to grep. For det første styres kirken gjennom et samvirke mellom de som har fått seg overdratt prestetjeneste og de som representerer menighetenes døpte medlemmer, det som tradisjonelt har vært kalt *Embete og råd*-modellen. Kirkemøtet i 1984 uttalte således at:

«Kirkens ledelse fremstår i et samvirke mellom dem som representerer menighetens leke medlemmer og dem som har fått seg overdratt det kirkelige embete. Det er menighetens valg av sine ansvarlige ledere i rådsorganene, og kirken kall og oppdrag til embetsbærerne, som uttrykker at hele kirken bærer ansvar for kirkestyret og kirken ordninger.» (sak KM 05/84 pkt. 1)

Sammensetningen av menighetsråd, bispedømmeråd og Kirkemøtet synliggjør denne grunntenkningen om at kirken består av og styres av mennesker i fellesskap, og i vår kirkelige tradisjon med et klart flertall av leke representanter. Gjennom at prestetjenesten er representert i alle råd lokalt, regionalt og nasjonalt fremheves prestetjenestens særskilte ansvar for læren i møte med menighetenes døpte medlemmers aktive medansvar. *Embete og råd*-modellens samvirke synliggjøres også ved at kirken øverste ledelse består av preses og Kirkerådets valgte leder. For det andre er det i dag en lovbestemmelse om at de kirkelige møter og råd skal utføre sitt arbeid i lojalitet med den evangelisk-lutherske lære. Det kan være aktuelt å innføre en tilsvarende lojalitetsplikt gjennom en bestemmelse i forfatningen *Den norske kirkes grunnlag* eller i kirkeordningen.

I en organisasjon er det behov for å etablere en styreform som holder organisasjonen sammen selv i situasjoner hvor det er uenighet og forskjeller. Siden alle medlemmer i prinsippet har like muligheter til å utøve innflytelse over fellesskapets anliggender, kan en demokratisk styreform gjøre det lettere for et mindretall å rette seg etter de beslutninger som er fattet enn om de ikke hadde hatt samme muligheter for innflytelse. I denne forstand er demokratiet et felles verdigrunnlag som samler til tross for ulike uenigheter. I et demokratisk samfunn som Norge er det naturlig at kirken organisasjon også er demokratisk oppbygd.

Demokrati handler om noe mer enn at personer eller grupperinger konkurrerer om politisk makt gjennom periodiske, frie og åpne valg, hvor valgte representanter kan holdes ansvarlige overfor velgerne. Det handler også om andre former for deltakelse, hvor det overordnede formål er å øke medlemmenes innflytelse på beslutningene som angår dem alle. Deltakelse i menighetens årlige menighetsmøte, i menighetens ulike komiteer og utvalg og kirkelige organers innspill i høringer kan være uttrykk for hvordan det er mulig å påvirke beslutninger utenom valgkanalen. En utvidet demokratiforståelse legger også vekt på betydningen av en offentlig, god diskusjonsprosess med sikte på at det skapes konsensus om de kollektive avgjørelsene som skal treffes.

Mer generelt snakker man gjerne om demokratiske verdier som flertallsstyre, rettssikkerhet, partsstyre og ivaretagelse av minoriteter. Prinsippet om flertallsstyre innebærer at de som kommer seirende ut av politiske valg skal få mulighet til å få iverksatt sitt politiske program. Prinsippet om rettssikkerhet innebærer at det foreligger hjemmel for vedtak som griper inn i den enkeltes plikter og rettigheter, at like saker behandles likt, og at retten til innsyn og klage ivaretas. Prinsippet om partsstyre er knyttet til at de som er særlig berørt av beslutninger får rett til medbestemmelse. Et viktig demokratisk prinsipp er videre at det demokratiske systemet skal ta hensyn til minoriteter. Foruten at det demokratiske systemet inneholder spilleregler for hvordan mindretall kan bli flertall gjennom at mindretallet kan øke sin oppslutning gjennom valg, gir demokratiske systemer også beskyttelse for permanente mindretall eller minoriteter. I en kirkelig kontekst har det sistnevnte blant annet blitt tematisert av Kirkemøtet i forbindelse med behandlingen av utredningen *Myndighetsrelasjoner i Den norske kirke*, hvor Kirkemøtet understreket at det må «skje en nødvendig avklaring av hvordan en kan ivareta mindretall i kirkelige organer som opplever å være i en samvittighetskonflikt i en sak med læremessige implikasjoner» (sak KM 08/01).

De siste årene har konkrete demokratiske former vært hyppig debattert i kirken, herunder forholdet mellom direkte og indirekte valg. Demokratiske systemer vil kunne ta ulike former og ordninger. I forfatningen *Den norske kirkes grunnlag* vil bestemmelsen holde seg på et overordnet prinsipielt nivå, slik at det her ikke vil være nødvendig å komme inn på de konkrete formene. Nærmere konkrete valgordninger vil høre hjemme i andre, underordnede regelverk.

Alternativ 1

- (1) Den norske kirkes ledelse skal være organisert som et samvirke mellom demokratisk valgte representanter for kirkemedlemmene og representanter for den innstiftede tjeneste med Ord og sakrament.

Alternativ 2

- (1) Den norske kirkes styringsorganer skal være organisert som et samvirke mellom demokratisk valgte representanter for kirkemedlemmene og representanter for den innstiftede tjeneste med Ord og sakrament.

Alternativ 3

- (1) Den norske kirke skal være organisert som et samvirke mellom demokratisk valgte representanter og representanter for den innstiftede tjeneste med Ord og sakrament.

VIII Betydningen av prestedtjenesten, andre vigslende tjenester og tilsynstjenesten

1 Innledning

Dette kapitlet skal omhandle det siste punktet i Kirkemøtets oppdrag til saksutredning: «betydningen av prestedtjenesten, andre vigslende tjenester og tilsynstjenesten.».

I tråd med vedtakene i Bispemøtet (BM 03/10) og Kirkemøtet (09/11) har Den norske kirke de senere år valgt å legge vekt på at utgangspunktet for omtale av de vigslende tjenester er at de står i et *tjenestefellesskap*. I Den norske kirke er det flere vigslende tjenester: Biskop, prest, diakon, kateket og kantor.

Disse vigslende tjenestene har ulik karakter og hver sine distinkte oppgaver. Vedtakene i Bispemøtet 2010 Kirkemøtet i 2011 synliggjør at man ønsker å legge vekt på hver tjenestes egenverdi, samtidig som de på hver sin måte bidrar til tjenesten i menighetene og for kirken, i et fellesskap, med ulike særpreg og fokus.

Med utgangspunkt i tjenestebegrepet ønsker en å synliggjøre at *alle* tjenester i kirken, både de vigslende og de ikke-vigslende, de ansatte og frivillige medarbeidere, *sammen* bygger opp og utvikler fellesskapet de er en del av, i et tjenestefellesskap. Dette er i tråd med reformasjonens fremheving av det allmenne prestedømmet, jf. omtalen i kapittel VII. Også i økumeniske samtaler om vigslende tjenester betones først «hele Guds folks kall» til tjeneste.

2 Kortfattet historikk

Dagens mangfold av *vigslende* tjenester i Den norske kirke er av nyere tid. I Det Nye testamente er ikke tjenestestrukturen ferdig utmeislet, men «kirken har aldri vært uten personer som har hatt spesiell myndighet og spesielt ansvar», fremhever det felleskirkelige BEM-dokumentet fra 1984 (Baptist, Eucharist and Ministry). I de yngste skriftene i Det nye testamente kan vi ane en utvikling henimot en treleddet tjenestestruktur med diakon, prest og biskop. Denne treleddete tjenestestrukturen ble beholdt og videreutviklet i de fleste tradisjonelle kirkesamfunn gjennom hele kirkehistorien, selv om oppgavefeltene til de ulike tjenestene har forandret seg over tid.

De ordinerte tjenesteinnehaverne har spilt en viktig rolle for kirkenes selvforståelse, med stor makt i både kirke og samfunn. Den protestantiske reformasjonen i Europa var på mange måter en motbevegelse mot denne klerikale makten slik den hadde utkrystallisert seg i middelalderen, for å rette kirkens fokus på frelsen av nåde alene, ved Kristus alene, og ikke gjennom en «klerikal kirkemakt».

De lutherske reformatorene var ikke i tvil om at menighetene fortsatt trengte en ordinert tjeneste for å ivareta den ordnede forvaltningen av Ord og sakrament. Denne tjenesten hører med til kirkens vesen og er derfor nødvendig. I bekjennelsesskriftet CA heter det derfor i artikkel V: «For at vi skal komme til denne tro, er det innstiftet en tjeneste med å lære evangeliet og meddele sakramentene (...).»

Fra reformasjonstiden av var kirken i Norge preget av en nytenkning og forenkling av de vigslende tjenestene. Likevel ble sentrale deler av kirkens oppdrag videreført. I fortalen til kirkeordinansen fra 1537 beskriver Christian III. formålet med den nye kirkeloven slik:

«To slags stykker omhandles i denne ordinansen. Det ene hører alene Gud til, som er det at vi vil ha Guds ord, som er loven og evangeliet, rettsindig forkynt, sakramentene rett utdelt, barna vel opplært så de må bli i Kristus, de som er døpt til Kristus, og at kirkens tjenere, skolen og de fattige må få sin forsørging.» (*Kirkeordinansen*, s.27).

Liturgiene for presteordinasjon fra reformasjonstiden synliggjør at prestene skulle ta ansvar for *alle* disse oppgavene i menighetene, mens prostene og superintendentene skulle føre tilsyn med prestene. De katolske biskopene ved de historiske bispesetene ble erstattet med superintendenter - en tittel som varte i 130 år før biskop-tittelen ble gjeninnført. Tilsynet gjaldt både tilsynet med læren, og tilsynet med prestenes tjenesteførsel. Kirkeordinansen taler også om behovet for diakoner, som skulle ha som oppgave å forvalte fattiggassen. «Presten» fikk dermed en slags «hovedrolle» i kirken etter reformasjonen og i mange hundreår fremover. Men også menighetens klokker fikk en sentral rolle i menigheten.

Samfunnsutviklingen bidro til store endringer i tenkningen omkring presterollen på 1900-tallet. En økende sekularisering svekket prestens status og posisjon, og lekfolk fikk mye større innflytelse. Også nye tjenestegrupper kom til og dette økte kravet til kvalitet, kompetanse og spesialisering. Diakonene fikk omsorgstjenesten og kateketene undervisningstjenesten som sitt særskilte ansvarsområde, mens kantorenes tjeneste ble sterkt knyttet opp mot det gudstjenestelige og musikalske arbeidet i menigheten. Disse tjenestene er *vigslede* tjenester i Den norske kirke i dag, i pakt med vektleggingen av disse sentrale oppgavene for kirkens liv helt siden reformasjonen.

Det er i forbindelse med denne utviklingen av demokratiske strukturer i Den norske kirke og nye tjenestegrupper at man på 1980-tallet gjenopptok og fornyet den tenkning om forholdet mellom *embete og råd* som hadde ligget til grunn allerede fra Lov om menighetsråd ble innført i 1920. Det var en klar intensjon om å finne gode ordninger for et best mulig samvirke mellom *embete og råd* med vekt både på deres selvstendige myndighet og deres avhengighet av hverandre.

3 Prestetjenesten

I samsvar med CAs vektlegging av den ordnede forvaltning av Ord og sakrament gjennom prestens tjeneste har Den norske kirke tradisjonelt fremhevet preste-tjenesten som en nødvendig tjeneste for kirken. Reformatorene talte om at Gud har innstiftet en *særskilt tjeneste* i kirken. Det benyttes forskjellige betegnelser som »kirkelige tjeneste» (*ministerium ecclesiasticum*), «den ordinerte tjeneste», «Ordets tjeneste» eller «prekenembetet».

Tjenesten beskrives videre som formidling av evangeliet gjennom Ord og sakramenter, slik at mennesker får Helligånden, som skaper troen «hvor og når Gud vil». CA sier ikke noe konkret om hvordan kirken skal utforme og organisere den særskilte tjeneste i kirken. I forbindelse med innføringen av de vigslede tjenestene som diakon, kateket og senere kantor, har disse tjenestenes forhold til CA artikkel V vært diskutert. I Bispemøtets utredning om diakontjenesten fra 2010 (BM 3/10) sies følgende om dette:

«CA V beskriver en tjeneste preget av to konkrete oppgaver (”lære evangeliet og meddele sakramentene”) som i vår kirke har vært sammenfallende med de sentrale oppgaver i preste-tjenesten. Selv om prestene tidvis har vært tillagt mange andre oppgaver, har det alltid vært disse to oppgavene som har vært identitetsbestemmende for presteyrket. Bispemøtet mener at det også i vår situasjon er mest nærliggende å oppfatte preste-tjenesten som videreføringen av den særskilte tjeneste som omtales i

CA V og i Den norske kirkes Gudstjenestebok, del II. Dette dreier seg om hva som identitetsbestemmer prestatjenesten, og betyr ikke at prester dermed skulle ha en eksklusiv rett til å utføre alt som hører inn under forkynnelse og sakramentforvaltning. Således inkluderer diakonens tjeneste formidling av evangeliet i mange former. Det er allikevel lite naturlig å bestemme denne tjenestens egenart med en henvisning til den tjeneste med ord og sakrament som omtales i CA V.»

Med bakgrunn i kirkens bekjennelse og Den norske kirkes tradisjon er det nærliggende å si at en tilstrekkelig tilgang til prestatjenesten må opprettholdes i alle menigheter. Ifølge ritualen for *Vigsling til Prestetjeneste* har prestene ansvar for «den offentlige forvaltning av Ord og sakrament». Prestene har et fast sete i rådene på grunn av deres særskilte ansvar for den offentlige forvaltningen av Ord og sakrament.

4 Andre vigslete tjenester

I vår kirke vigsles også diakoner, kateketer og kantorer. Vigslingen av disse tjenestegruppene, og av prester og biskoper, følger en struktur som i stor grad samsvarer med ordinasjonsliturgier i de fleste kirkelige tradisjoner. Vigslingens faste liturgiske ledd, fremstillingen; bønner, påkallelse av Den hellige ånd, skriftlesningen, ordinasjonstalen, formaningen og løfteavleggelsen, håndspåleggelsen og bønner, og erklæringen om å være «rett kalt» er grunnleggende elementer i disse vigslingsordningene. Slik vigsling er forstått som en vigsling som varer hele livet og er obligatorisk for den kirkelige tjenesten man ønsker å gå inn i. Den synliggjør kirkens ytre og indre kall til tjeneste.

Kirkemøtet og Bispemøtet har lagt vekt på hver av disse ulike tjenestenes teologiske grunnlag og forstår dem som «selvstendige tjenester innenfor rammen av fellesskapet av tjenester i kirken»:

Nettopp gjennom sin forskjellighet bidrar de ulike tjenestene til kirkens felles liv og oppdrag. Innenfor fellesskapet av tjenester har noen tjenester det til felles at de er vigslete tjenester. Hver på sin måte er de satt inn under et særlig ansvar og en særlig forpliktelse. Vigslingen innebærer imidlertid ingen særskilt åndelig verdighet eller status utover det andre dømte har. Det som kvalifiserer de ulike vigslete tjenestene er ikke selve det å være vigslet, men den tjeneste det vigsles *til*. Sentralt i de ulike vigslingsliturgier står derfor omtalen av hva man vigsles til (BM 3/10).

Kirken trenger spesialiserte medarbeidere innenfor disse sentrale fagfeltene som hele tiden har vært en del av kirkens oppdrag i verden - evangeliets formidling i ord og handling i videste forstand, gjennom musikk, undervisning og kirkelig sosialt arbeid. Når man skal fatte vedtak om en ny forfatning for kirken, vil det være viktig å bekrefte tjenestene som finnes i dag, samtidig som man også åpner opp for at tjenestestrukturen i kirken kan videreutvikles i samsvar med kirkens skiftende behov.

5 Bispetjenesten

Etter reformasjonen ble bispedømmestrukturen beholdt, men biskopene (superintendentene) ble fratatt mye verdslig og kirkelig makt for å utøve en åndelig funksjon. I prinsippet ble de ansett som prester med en særfunksjon, nemlig tilsynsutøvelsen. Denne tradisjonen har stått sterkt i luthersk sammenheng, der man ikke ønsker en sterkt hierarkisk tenkning omkring tjenestene i kirken. Innenfor lutherske kirkesamfunn har man tradisjonelt vektlagt at tilsynstjenesten er en nødvendig tjeneste for kirken, men at den ikke nødvendigvis må utøves i form av en personal biskoppelig tilsynstjeneste.

Forståelsen av bispetjenesten har også utviklet seg i tråd med den økumeniske utviklingen som Den norske kirke har vært involvert i. I ritualet for bispevigslingen vektlegges det at biskopene er *prester* ved at de «fremdeles» betros tjenesten med Ord og sakrament. Men de har et særlig ansvar for å «ta vare på den apostoliske lære etter vår kirkes bekjennelse og rettlede og oppmuntre Herrens tjenere i menigheten.» (Gudstjenesteboken II, s 210) Siktemålet med en slik rettleiding er «sammen med dine medtjenere å legge vinn på å fremme og bevare enheten i Guds kirke, til pris og ære for hans hellige navn».

Gjennom økumenisk samarbeid er det blitt understreket at bispetjenesten knyttet til de historiske bispesetene i Norge står i en sterk tradisjon og er viktige for Den norske kirkes identitet. Det er mange grunner for at tilsynstjenesten i Den norske kirke fortsatt utøves som en biskoppelig tilsynstjeneste. De økumeniske avtalene understreker også at bispetjenesten utøves i et kollegium, i gjensidig konsultasjon, og med et felles ansvar for kirkens enhet. Dette viser seg også i at Bispemøtet hos oss er opprettet som et kirkelig organ, med et særlig ansvar for lære og liturgi. Bispetjenesten blir ofte forstått som *enhetens tjeneste*; den tjenesten som har et særskilt ansvar for å holde kirken sammen og å arbeide for enhet.

Tilsynsutøvelsen har både en relasjonell, en åndelig og en kirkerettslig side, som må tas hensyn til når man skal legge til rette for nye ordninger i kirken. Biskopene har en veiledende og rettleidende funksjon overfor menighetene og ansatte, særlig overfor prestene og de andre vigslede i bispedømmet. Ordningmessig har det vært viktig å sikre at denne tilsynsutøvelsen blir reell.

Historisk sett har utøvelsen av tilsynet og kirkelederskapet ikke vært atskilte funksjoner. En av tilsynstjenestens viktigste funksjoner er visitasen, hvor menighetens medlemmer i fellesskap søker etter veiledning. I visitasen synliggjøres tilsynstjenestens kjerneanliggende: En helhetlig omsorg for menighetens og kirkens fellesskap og liv, forkynnelse og utvikling. Tilsynet utøves synodalt, gjennom kirkens demokratiske strukturer og valgte råd; kollegialt og personalt- gjennom biskopenes særlige tilsynstjeneste.

Tenkningen om tjenestefellesskapet kan derfor også gjennomsyre forståelsen av tilsyn i kirken. Biskopenes særskilte ansvar står ikke i motsetning til, men i sammenheng med denne tenkningen om ulike vigslede og ikke-vigslede tjenester innenfor et tjenestefellesskap av alle døpte.

Utkast til kort vedtakstekst i en fremtidig kirkeforfatning

Tjenestefellesskapet

- (1) Kirkens oppdrag blir ivaretatt i et tjenestefellesskap.
- (2) Vigslete og ikke-vigslete kirkelige ansatte og frivillige medarbeidere utøver forskjellige oppgaver, men i et tjenestefellesskap.
- (3) Kirken kaller mennesker til særskilte tjenester og vigsler dem. I samsvar med de til enhver tid gjeldende utdannings- og kvalifikasjonskrav og tjenesteordninger vigsler
Den norske kirke
  - Prester, til hovedansvar for den offentlige forvaltningen av Ord og sakrament
  - Biskoper, til tilsynstjenesten
  - Diakoner, kateketer og kantorer til diakonalt, kateketisk og kirkemusikalsk arbeid
- (4) Kirkemøte kan bestemme at også andre tjenester forutsetter vigsling til tjeneste.

IX Økonomiske og administrative konsekvenser

Det videre arbeidet med denne saken inngår i Kirkerådets alminnelige løpende oppgaver. Saken vil kreve ressurser fra Kirkerådets sekretariat, men vil ikke ha noen særskilte økonomiske konsekvenser ut over ordinære budsjettammer.

ⁱ Dette gjelder til tross for at det såkalte *filioque*-leddet i *Nicaenum* om den Hellige Ånds utgang fra henholdsvis Faderen og Sønnen (Vestkirken) versus bare Faderen (Østkirken) ble utslagsgivende for kirkesplittelsen i 1054. Se omtalen hos Jens Olav Mæland, Konkordieboken, 3. opplag 2006 side 17. Se omtalen i saksfremlegget i sak KM 06/14 ved note 2.

Den norske kirke har ved Kirkemøtet i 1987 drøftet hvilken form av *Nicaenum* som skal brukes i liturgien, og bestemt at man ved økumeniske tilstelninger kan bruke *Nicaenum* uten *filioque*, men at man fortsetter å bruke den vestkirkelige varianten, slik man historisk sett alltid har gjort, i kirkens offisielle liturgier. Prinsipielt og teologisk sett er det ifølge Kirkemøtet dog ikke noe i veien for å bruke den «østkirkelige varianten», uten *filioque*, i økumenisk sammenheng.

ⁱⁱ Avslutningen av Athanasianum har skapt debatt i reformatoriske kirker: «Og når han kommer, må alle mennesker stå opp igjen med sine legemer og gjøre regnskap for sine gjerninger. Og de som har gjort godt, skal gå inn til det evige liv, men de som har gjort ondt, til den evige ild. Dette er den Katolske tro. Den som ikke oppriktig og fast har denne tro, kan ikke bli salig.»

ⁱⁱⁱ Se Torleiv Austad, *Kirkens Grunn*, 1974:

«Det kan karakteriseres som en partikulær bekjennelse for så vidt som det kun tar stilling til de teologiske og kirkelige spørsmål som det stod strid om i kirkekampen. Kirken Grunn er således ikke et kompendium av de sentrale ledd i den kristne tro (...) I den selvadministrerte norske folkekirke fra 5. april 1942 til 8. mai 1945 var Kirkens Grunn en forpliktende kirkelig bekjennelse i kraft av den kirkelige nødrett. Da normale kirkelige forhold igjen ble etablert, fikk ikke dokumentet noen kirkerettslig status. Kirkens Grunn må altså betraktes som en temporær kirkelig bekjennelse» (side 231–32).

Dette kan også ses i sammenheng med at det i 1945 – som frem til helt nylig – har vært Kongen som har innehatt kirkens øverste læremyndighet. Ytterligere har det ikke vært klart hvordan NL skulle kunne endres (ved lovvedtak, Grunnlovsbestemmelse eller kirkelig anordning etter Grunnloven § 16).

^{iv} Det lutherske verdensforbund har for eksempel hatt en forsoningsprosess med Menonittene, (som i Confessio Augustana omtales som «gjendøpere» og ble fordømt), der man etter langvarige forsoningsprosesser har bedt om tilgivelse for forfølgelsene i historien som var resultat av fordømmelsene. Tilsvarende har mange års samtaler med den romersk-katolske kirken ført til en fornyet forståelse av rettferdiggjørelsen, som gjør at man i dag mener at de gjensidige fordømmelsene fra reformasjonstiden ikke gjelder dagens kirkesamfunn.

^v Kirkemøtet endret rekkefølgen av begrepene i 2014

^{vi} Denne må ses i sammenheng med Den norske kirkes selvforståelse som folkekirke.

^{vii} Sist gjennom at «Den norske kirke – en evangelisk-luthersk folkekirke» skal være bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende (KM 07/14).

^{viii} Per-Otto Gullaksen, *Stat og kirke – kirkerett mellom teologi og politikk*, 2000 side 167.